

usled neobaveštenosti, konzervativizma i „omiljenosti“ sve dostupnijeg pobačaja, takođe je uticao na slabu proizvodnju kontraceptivnih sredstava. Poslednji deo ovog poglavlja se bavi seksualnim vaspitanjem, to jest slabim, polovičnim i sporadičnim pokušajima da se građanima, a posebno deci i omladini, objasne problemi seksualnosti, začeća, rađanja i kontracepcije. Jasno je vidljivo da su snažni ostaci tradicionalnog morala kako kod lekara i političara, tako i kod nastavnika, kočili takve pokušaje, koji su ionako bili malobrojni. Ovo poglavlje, kao i cela knjiga se završava kratkim zaključkom koji je mogao biti i nešto duži i izdvojen. Slede popis izvora i literature (257–270) i indeks ličnih imena (271–272).

Knjiga Ivane Dobrivojević Tomić je sjajno štivo, koje se može čitati u više ravni. Pored priče o položaju žene, seksualnosti, rađanju, prevenciji rađanja i planiranju porodice, ovo je i knjiga o nepotpunoj modernizaciji. Autorka je uverljivo pokazala kako ni režim koji se u literaturi često označava kao totalitaran, nije bio u stanju da promeni duboko uvrežena shvatanja i obrasce ponašanja. Žene su proglašene za ravnopravne, ali se to nije odrazilo na stvaran položaj dobrog dela njih – čak ni kao dela radne snage. Lekari su se velikim delom pokazali ne kao nosioci napretka, nego kao njegovi kočničari – iz neznanja, lenjosti ili ideoloških predrasuda. Poluorijentalni fatalizam je žene upućivao da spas od neželjene trudnoće traže u najprimitivnijem i najnezdravijem rešenju, pobačaju, dok su muškarci i dalje pitanje trudnoće posmatrali kao čisto ženski problem. Društvo koje su vodili poluobrazovani nije uspevalo da u narodu raširi pravu vrstu obrazovanja u skladu sa životnim potrebama. Zbog toga su rezultati bili polovični i neiznenađujući. Autorka je, navodeći mnoštvo konkretnih primera, sve spomenute pojave i procese uspeła da dobro uhvati, a da pri tom „drveće nije zaklonilo šumu“. Pitanje kontrole rađanja je neraskidivo vezano za celokupan ekonomski i društveni napredak: baš kao što progres utiče na reproduktivno ponašanje stanovništva, i njegovo reproduktivno ponašanje postavlja granice ekonomskom i društvenom napretku. To se videlo na primeru Jugoslavije i njenih delova, kao što se i danas vidi na primeru mnogih zemalja Trećeg sveta. Autorka uvek ima pred očima taj širi, međunarodni kontekst, što njenim razmatranjima i zaključcima daje dodatnu težinu. Zbog svega ovoga, ovo je knjiga vredna čitanja i dubokog

promišljanja, ne samo na ovim prostorima. Ona ozbiljno otvara ozbiljna pitanja, čija šira društvena važnost se predugo previdala.

Zoran Janjetović

Марко Б. Милетић, ПОЛИТИКА ОДБРАНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945–1959, Институт за савремену историју, Медија центар Одбрана, Београд 2022, 696.

Naš mladi kolega dr Marko Miletić se u proteklim godinama afirmisao kao predan i pouzdan istraživač vojne istorije srpskog i jugoslovenskog prostora u epohi Drugog svetskog rata. Njegove studije i monografija o ratnim događajima iz Aprilskog rata su vredan doprinos saznavanju mnogih novih istorijskih činjenica, baziranih na autorovom istraživanju u ovdašnjim arhivima. Ovde posebno ističemo da je Miletić i pored notorne zatvorenosti i ograničavanja istraživanja u Vojnom arhivu u Beogradu, uspeo da svoje monografije i naučne radove zasvodi i potkrepi dovoljnom količinom arhivskih materijala i tako ih, i pored teškoća u istraživanju, učini naučno relevantnim i novim.

Pred nama je novo Miletićevo delo, pod nazivom *Politika odbrane Jugoslavije 1945–1959*. U pitanju je autorova doktorska teza odbranjena krajem oktobra 2021. na katedri za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta u Beogradu. U ovom slučaju, reč je o dopunjenoj doktorskoj tezi, proširenoj doktrinarnim i organizacionim događajima koji sežu u 1959. godinu.

Period koji obuhvata monografija je verovatno najintenzivniji period u domenu vojne istorije i poslova odbrane u istoriji socijalističke Jugoslavije. Česta bezbednosna iznenađenja smenjivala su se skoro iz godine u godinu, a sa njima i postupci jugoslovenskog i političkog vojnog vrha sa namerom da kroz različite aktivnosti sačuvaju nezavisnost svoje države. Tršćanske krize 1946. i 1953. godine, sukob sa zemljama tzv. narodne demokratije na čelu sa Sovjetskim Savezom 1948–1954, mađarski „događaji“ i Suecka kriza 1956, borba sa raznim unutrašnjim neprijateljima itd. – sve je to činilo da se u ovoj nedugoj epohi konstituiše i menja specifična politika odbrane Titove Jugoslavije. Za neupućenog ili previše upućenog čitaoca, termin „politika odbrane“ može da bude predmet dileme. Čitajući rad, međutim, čitalac ubrzo stiže osnove i obrise odbrambene politike Jugoslavije u ovom periodu, koju čine

ne samo armija već niz drugih društvenih institucija i postupaka od obrazovanja do razvoja infrastrukture i industrije.

Autor svoju temu vodi na odličan način, bez obzira na njenu razuđenost u arhivskom i tematskom smislu. Posebno ističemo dobro strukturiran deo „Nosioци politike odbrane“, gde se razmatra odnos u rukovođenju sistemom odbrane u lancu Tito – vrhovni komandant – Partija – Vlada – Savet za narodnu odbranu. U delu koji govori o međunarodnoj vojnoj saradnji, Miletić je iscrpno ilustrovao prve korake Jugoslavije u saradnji sa zemljama Trećeg sveta: i to sa Burmom, Egiptom i Alžirom, koja je karakteristična tokom pedesetih godina.

Poglavlje o domaćoj vojnoj industriji je dobro postavljeno, a posebno ističemo poglavlje o razvoju infrastrukture i uticaju Jugoslovenske narodne armije u njenoj izgradnji (aerodroma, komunikacija, fortifikacija, itd.). Takođe, detaljno je opisana uloga nauke i vojnih naučnih instituta u stvaranju politike odbrane Jugoslavije. Posebno ističemo deo o nastanku i aktivnostima Vojnoistorijskog instituta. Takođe i domen pitanja finansiranja poslova odbrane i same armije, iako je taj segment i dalje manje poznat zbog nedostupnosti arhivske građe o finansiranju JNA i sistema odbrane uopšte. Konačno i pitanja predvojničke obuke u vremenu kada je bilo potrebno osigurati dovoljnu regrutnu bazu za popunu mirnodopskih i ratnih jedinica JNA. Kao poseban doprinos ističemo autorovo tumačenje ratnog plana iz 1948, u minimalnoj i maksimalnoj varijanti. Ovo je bitno iz sagledavanja odbrambenih priprema Jugoslavije za odbrambene pripreme JNA u kritičnoj 1948. godini.

Smatramo da delo Miletića predstavlja značajan naučni doprinos u sagledavanju istorije socijalističke Jugoslavije i pitanja njene odbrane u prvih 15 godina njenog postojanja, a u vremenu rane faze Hladnog rata u Evropi i svetu. Pisano na bazi novih istraživanja u arhivima koji do sada nisu konsultovani po ovom pitanju, ovo delo se čita lako a njegovi zaključci se lako uklapaju u opštu sliku bezbednosnih pitanja Titove Jugoslavije u periodu 1945–1959. godine. Doprinos srpskoj historiografiji, ali i historiografijama prostora bivše Jugoslavije ogleda se u tome što se ovom monografijom gotovo iscrpljuje tema strukturalnih pitanja odbrane Jugoslavije u ranoj fazi Hladnog rata. Konačno, uvidom u arhivske fondove koji su još uvek restriktivno dostupni autor je dao značajan doprinos razumevanju ovog pitanja i

ponudio relevantne zaključke bitne za stvaranje celovite slike o epohi prvih 15 godina socijalističke Jugoslavije.

Monografija *Politika odbrane Jugoslavije 1945–1959*, predstavlja vredno i iscrpno delo, zasnovano na autorovim višegodišnjim opsežnim istraživanjima u većem broju ovdašnjih arhiva. Njeni naučni rezultati oslikavaju sva pitanja politike odbrane socijalističke Jugoslavije u navedenom periodu. Ona pruža iscrpan pregled svih segmenata te politike i uz dovoljno deskriptivnih elemenata daje čvrste zaključne osnove po pojedinim pitanjima. Autor je na dobar način oslikao duh epohe i probleme u omeđivanju i ispunjavanju pojedinih pitanja politike odbrane tadašnje Jugoslavije. Smatramo da će ova monografija privući značajnu pažnju zainteresovane i šire publike ne samo u Srbiji već i u zemljama bivše Jugoslavije, gde su zbog različitih prepreka ovi arhivski fondovi još uvek manje dostupni.

Bojan Dimitrijević

Раде Ристановић, БЕОГРАДСКИ КОМУНИСТИ: КОМУНИСТИЧКИ ПОКРЕТ ОТПОРА У ОКУПИРАНОМ БЕОГРАДУ: 1941–1944, Београд, Catena mundi, Институт за савремену историју, 2022, 429.

Dr Rade Ristanović, naučni saradnik Instituta za savremenu istoriju, u poslednjih desetak godina profilisao se kao jedan od najboljih poznavalaca sudbine Beograda tokom okupacije u Drugom svetskom ratu. Posle veoma zapazene knjige o delovanju Jugoslovenske vojske u otadžbini i ravnogorskog pokreta, objavljene u otadžbini i ravnogorskog pokreta, objavljene u dva izdanja 2020. i 2021, (*Beogradski ravnogorci: Jugoslovenska vojska u otadžbini i ravnogorski pokret u okupiranom Beogradu 1941–1944*), tokom 2022. godine iz štampe je izašla nova monografija, koja ovoga puta analizira komunistički pokret otpora i njegovo delovanje u okupiranoj jugoslovenskoj prestonici.

Knjiga *Beogradski komunisti: Komunistički pokret otpora u okupiranom Beogradu: 1941–1944*, zasnovana je na obimnoj arhivskoj građi (5 arhiva i 19 arhivskih fondova), štampi, objavljenim zbornicima i zbirkama dokumenata, kao i mnogobrojnoj naučnoj literaturi. Autor se potrudio da rezultate svojih istraživanja predstavi kroz dopadljivu strukturu knjige. Ona počinje Predgovorom i Uvodom, nastavlja se kroz 10 hronološko-tematskih celina i završava neuobičajenim